

Byla C-43/24 [Shipov]ⁱ**Prašymo priimti prejudicinį sprendimą santrauka pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 98 straipsnio 1 dalį****Gavimo data:**

2024 m. sausio 23 d.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas:

Varhoven kasatsionen sad (Bulgarija)

Nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priėmimo data:

2024 m. sausio 18 d.

Kasatorius:

K. M. H.

Kita kasacinio proceso šalis:

Obshtina Stara Zagora

Pagrindinės bylos dalykas

Valstybės narės nacionalinės teisės aktų privalomo aiškinimo, pagal kurį draudžiama bet kokia galimybė pakeisti duomenis apie asmens lytį, kuri suprantama tik kaip biologinė lytis, bei asmens vardą ir pavardę jo civilinės būklės akto įrašą liudijančiuose dokumentuose, kai šis asmuo teigia esąs transseksualus, suderinamumas su Sąjungos teise

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalykas ir teisinis pagrindas

Sąjungos teisės išaiškinimas remiantis SESV 267 straipsniu

ⁱ Šios bylos pavadinimas išgalvotas. Jis neatitinka jokios bylos šalies tikrojo vardo, pavardės ar pavadinimo.

Prejudiciniai klausimai

1. Ar pagal Europos Sąjungos sutarties (ESS) 9 straipsnyje ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) suvestinės redakcijos 8 ir 21 straipsniuose įtvirtintus ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 7 straipsnyje ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnyje patvirtintus Sąjungos piliečių lygybės ir judėjimo laisvės principus draudžiama valstybės narės nacionalinės teisės nuostata, kuria užkertamas kelias pakeisti duomenis apie pareiškėjo, kuris teigia esąs transseksualus, lytį, vardą, pavardę ir asmens kodą (EGN) civilinės būklės akto įrašą liudijančiuose jo dokumentuose?

2. Ar pagal Europos Sąjungos sutarties (ESS) 9 straipsnyje ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) suvestinės redakcijos 8 ir 21 straipsniuose įtvirtintus Sąjungos piliečių lygybės ir judėjimo laisvės principus, SESV 10 straipsnyje nustatytą diskriminacijos dėl lyties, rasinės arba etninės kilmės, religijos ar įsitikinimų, negalios, amžiaus arba seksualinės orientacijos draudimą, kurie yra patvirtinti Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 7 straipsnyje ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnyje, taip pat veiksmingos teisminės gynybos principą draudžiama tokia nacionalinė jurisprudencija (šiuo atveju – *Varhoven kasatsionen sad* (Aukščiausiasis kasacinis teismas) *Obshto sabranie na grazhdanskata kolegia* (Civilinių bylų skyriaus generalinė asamblėja) aiškinamasis sprendimas Nr. 2/2023), pagal kurią Europos Sąjungos valstybės narės teritorijoje taikomoje objektyviojoje materialinėje teisėje nenumatyta galimybės pakeisti duomenis apie lytį, vardą, pavardę ir asmens kodą pareiškėjo, kuris teigia esąs transseksualus, civilinės būklės akto įrašą liudijančiame dokumente ir dėl to asmuo atsiduria kitokioje padėtyje nei būtų buvęs kitoje valstybėje narėje, kurios nacionalinė jurisprudencija yra priešinga?

Ar leistina tokia nacionalinė jurisprudencija, pagal kurią dėl religinių vertybių ir moralinių įsitikinimų neleidžiama keisti lytinės tapatybės, išskyrus atvejus, kai tai būtina tam tikriems – interseksualiems – asmenims dėl medicininių priežasčių?

Ar leistina tokia nacionalinė jurisprudencija, pagal kurią dėl religinių vertybių ir moralinių įsitikinimų pakeisti lytį leidžiama tik tam tikrais atvejais ir tam tikriems (interseksualiems) asmenims dėl medicininių priežasčių, bet ne kitais lytinės tapatybės keitimo dėl kitų medicininių priežasčių atvejais?

3. Ar su Direktyvos 2004/38/EB ir SESV 21 straipsnio 1 dalies taikymu susijusi Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencijoje (bylose C-673/16 ir C-490/20 priimtuose sprendimuose) pripažinta Europos Sąjungos valstybių narių pareiga pripažinti kitoje valstybėje narėje pagal tos valstybės teisę nustatytą asmens civilinę būklę taikoma ir lyčiai, kaip esminiam civilinės būklės akto įrašo elementui? Ar kitoje valstybėje narėje konstatuotas asmens, kuris yra ir Bulgarijos pilietis, lyties pakeitimas privalo būti registruojamas atitinkamame Bulgarijos Respublikos registre?

4. Ar atsižvelgiant į Chartijoje ir EŽTK numatytą teisę į teisingą bylos nagrinėjimą leidžiamas *Konstitutsionen sad* (Konstitucinis Teismas) pateiktas imperatyvus Konstitucijos išaiškinimas, pagal kurį sąvoka „lytis“ turi būti suprantama tik kaip biologinė kategorija; ar toks išaiškinimas atitinka Sąjungos teisės reikalavimus ir ar jis gali būti teisinė kliūtis registruoti lyties pakeitimą?

Nurodytos Sąjungos teisės nuostatos ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencija

Europos Sąjungos sutartis (toliau – ESS), visų pirma 9 straipsnis

Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – SESV), visų pirma 8, 10, 21 ir 267 straipsniai

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (toliau – Chartija), visų pirma 7 straipsnis

1976 m. vasario 9 d. Tarybos direktyva 76/207/EEB dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo taikymo įsidarbinimo, profesinio mokymo, pareigų paaukštinimo ir darbo sąlygų atžvilgiu (OL L 39, 1976, p. 40; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 1 t., p. 187) (toliau – Direktyva 76/207/EEB)

2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičianti Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 ir panaikinanti Direktyvas 64/221/EEB, 68/360/EEB, 72/194/EEB, 73/148/EEB, 75/34/EEB, 75/35/EEB, 90/364/EEB, 90/365/EEB ir 93/96/EEB [OL L 158, p. 77; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 5 t., p. 46] (toliau – Direktyva 2004/38/EB)

2006 m. liepos 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/54/EB dėl moterų ir vyrų lygių galimybių ir vienodo požiūrio į moteris ir vyrus užimtumo bei profesinės veiklos srityje principo įgyvendinimo [OL L 204, p. 23] (toliau – Direktyva 2006/54/EB)

Nurodyti Teisingumo Teismo sprendimai:

- *Razzouk ir Beydoun / Komisija*, 75/82 ir 117/82, EU:C:1984:116
- *Defrenne*, 149/77, EU:C:1978:130
- *P. / S.*, C-13/94, EU:C:1996:170
- *Grzelczyk*, C-184/99, EU:C:2001:458
- *Coman ir kt.*, C-673/16, EU:C:2018:385
- *Stolichna obshtina, rayon „Pancharevo“*, C-490/20, EU:C:2021:1008

Nurodytos tarptautinės teisės nuostatos

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (toliau – EŽTK), visų pirma 8, 9 ir 14 straipsniai

2010 m. kovo 31 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija valstybėms narėms Nr. CM/Rec(2010)5 dėl kovos su diskriminacija dėl seksualinės orientacijos ar lytinės tapatybės priemonių (priimta Europos Tarybos Ministrų Komiteto)

Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucijos:

- 2015 m. balandžio 22 d. rezoliucija 2048 (2015) „Dėl translyčių asmenų diskriminacijos Europoje“
- 2010 m. balandžio 29 d. rezoliucija 1728 (2010) „Diskriminacija dėl seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės“

2011 m. lapkričio 17 d. Ataskaita dėl diskriminacinių įstatymų, praktikos ir jėgos naudojimo prieš asmenis dėl jų seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės (A/H[RC]/19/41)

Nurodyta Europos Žmogaus Teisių Teismo (EŽTT) jurisprudencija:

- 1992 m. kovo 25 d. Sprendimas *B prieš Prancūziją* (peticijos Nr. 13343/87)
- 2020 m. liepos 9 d. Sprendimas *Y. T. prieš Bulgariją* (peticijos Nr. 41701/16)
- 2022 m. rugsėjo 27 d. Sprendimas *P. H. prieš Bulgariją* (peticijos Nr. 46509/20)

Nurodytos nacionalinės teisės nuostatos

Konstitutsia na Republika Bulgaria (Bulgarijos Respublikos Konstitucija, toliau – Konstitucija), visų pirma 4, 6, 32 ir 57 straipsniai

2021 m. spalio 26 d. *Konstitutionsen sad* sprendimas Nr. 15 konstitucinėje byloje Nr. 6/21

Grazhdanskoprotsesualen kodeks (Civilinio proceso kodeksas) 127, 146, 280, 288, 292, 293, 546, 547 ir 628–633 straipsniai

Nakazatelen kodeks (Baudžiamasis kodeksas) 128 straipsnis

Zakon za grazhdanskata registratsia (Civilinės būklės aktų registravimo įstatymas, toliau – ZGR), visų pirma 1–5 straipsniai, 8, 9, 12–14, 19, 42, 45, 73–75, 83, 100 ir 101 straipsniai

Zakon za zashtita ot diskriminatsia (Apsaugos nuo diskriminacijos įstatymas), visų pirma 1, 2, 4, 6 straipsniai ir Papildomų nuostatų 1 straipsnio 1 ir 17 punktai

Zakon za balgarskite lichni dokumenti (Bulgarijos asmens tapatybės dokumentų įstatymas) 9 straipsnis

Zakon za sadebnata vlast (Teismų įstatymas), visų pirma 130 straipsnis

Glaustas faktinių aplinkybių ir proceso pagrindinėje byloje aprašymas

- 1 Pagal Bulgarijos civilinės būklės aktų registravimo įstatymą per nustatytą laikotarpį po kiekvieno vaiko gimimo Bulgarijoje turi būti išduotas gimimo liudijimas, kuriame turi būti nurodyti įstatyme išvardyti privalomi duomenys, visų pirma vaiko vardas ir pavardė, asmens kodas, lytis ir pilietybė (45 straipsnis). Vardą kiekvienam vaikui išrenka ir civilinės metrikacijos įstaigos pareigūnui nurodo vaiko tėvai raštu, išduodant gimimo liudijimą (12 straipsnis). Įstatymo 19 straipsnyje nustatyta, kad teismas suinteresuotojo asmens rašytiniu prašymu gali pakeisti vardą ir pavardę, visų pirma tuo atveju, kai to reikia dėl esminių aplinkybių. Pagal šį įstatymą duomenys jau išduotuose civilinės būklės aktų įrašus liudijančiuose dokumentuose keičiami teismo tvarka arba taikant administracinę procedūrą (73 straipsnis).
- 2 Remdamasis dviem pastarosiomis nuostatomis K. M. H. kreipėsi į *Rayonen sad Stara Zagora* (Stara Zagoros apylinkės teismas) su prašymu teismo sprendimu konstatuoti, kad jo lytis – moteriškoji, ir patvirtinti jo gimimo liudijime įrašytos lyties ir vardo pakeitimą.
- 3 K. M. H. gimė 1990 m. rugpjūčio 7 d. Bulgarijoje, Stara Zagoros savivaldybėje. 1990 m. rugpjūčio 10 d. *Obshtina Stara Zagora* (Stara Zagoros savivaldybė) administracinė įstaiga išdavė K. M. H. gimimo liudijimą, kuriame buvo nurodyta, kad jo lytis – vyriškoji. K. M. H. teigė, kad dėl savo išvaizdos, elgesio, pasaulėžiūros, emocionalumo ir manierų visada jautėsi moterimi, nors gimė turėdamas vyriškosios lyties požymių. Nuo pat mažens jis nesidomėjo žaislais, kurie laikomi įprastais berniukams, o lytinio brendimo laikotarpiu pradėjo šukuotis kaip moterys, darytis makiažą, dėvėti moteriškus drabužius ir užsiimti moterims būdinga veikla. Paauglystėje jis pradėjo jausti seksualinę trauką vyrams. K. M. H. elgėsi kaip moteris, rengėsi kaip moteris ir jautėsi kaip moteris, tačiau tėvai ir kiti šeimos nariai jo nesuprato. *Ministerstvo na vatreshnite raboti* (Vidaus reikalų ministerija, MVR) Stara Zagoroje išduotame asmens tapatybės dokumente nurodyta, kad K. M. H. lytis – vyriškoji. Jam sunku susirasti darbą, nes jo išvaizda ir elgesys neatitinka įrašo oficialiuose asmens tapatybės dokumentuose. Šiuo metu K. M. H. gyvena Italijoje ir turi pastovų partnerį, kuris jį išlaiko. K. M. H. pradėjo hormonų terapiją ir nori atlikti lyties pakeitimo operaciją, o tai taip pat reiškia, kad turi pasikeisti jo civilinė būklė. Pakeitus lytį ir vardą, būtų įveikti kasdieniai nepatogumai ir problemos, kylančios ieškant darbo. K. M. H. mano, kad gyventi visavertį ir harmoningą gyvenimą yra jo, kaip žmogaus, teisė. Jo noras pakeisti lytį – rimtas ir nepalaužiamas.

- 4 Nagrinėjant bylą pirmojoje instancijoje kreiptasi į Bulgarijos endokrinologijos, medžiagų apykaitos ligų ir andrologijos ekspertą ir italų psichologą, jų paprašyta pateikti nuomonę. Buvo patvirtinta asmens valia užbaigti klinikinį ir terapinį visiškos feminizacijos procesą. Nustatyta diagnozė: lyties tapatumo sutrikimas, socialinio bendravimo sunkumai ir sunkumai santykiuose. Be to, du ekspertai – psichiatras ir psichologas – parengė bylai išsamią teismo ekspertizės išvadą, kurioje patvirtino pareiškėjo transseksualumą: jis nori būti laikomas priklausančiu kitai lyčiai, o tai lydi diskomforto jausmas dėl anatomicinės lyties. Nustatyta, kad tiriamasis neserga jokia fizine ar psichine liga. Sutrikusi tik jo lytinė tapatybė. Išaiškinta, kad transseksualumas nėra psichikos liga. Jis atsiranda vykstant lytinei embriono diferenciacijai gimdoje. Transseksualūs asmenys yra nuolat lydimi diskomforto, kenčia dėl tapatinimosi su lytimi, priešinga jų anatomicinei lyčiai, ir dėl konflikto su visuomene.
- 5 2018 m. vasario 28 d. sprendimu *Rayonen sad Stara Zagora* atmetė K. M. H. prašymą kaip nepagrįstą. Nors pareiškėjas yra transseksualus, Bulgarijos teisėje nėra teisinio pagrindo tenkinti prašymą. Bulgarijos teisėje nėra taisyklių, kriterijų ir sąlygų, leidžiančių patenkinti transseksualaus asmens prašymą pakeisti įrašą apie asmens lytį gimimo liudijime. Įstatyme numatyta civilinės būklės aktų duomenų pakeitimo jau išduotuose akto įrašų liudijančiuose dokumentuose, o ne faktų, kuriais remiantis buvo įrašyti atitinkami duomenys, pakeitimo procedūra. Galimybė nustatyti lytį kitaip nei pagal pirminius lyties požymius, ypač remiantis psichologine lytimi, kaip priklausymo tam tikrai lyčiai jausmu, objektyviai Bulgarijos teisėje nėra numatyta. Sąvoka „transseksualumas“ teisiniais tikslais nėra apibrėžta; Bulgarijos materialinės ir procesinės teisės spragų negalima užpildyti tiesiogiai taikant EŽTK 8 straipsnį, nors ši nuostata yra nacionalinės teisės dalis.
- 6 K. M. H. pateikė apeliacinį skundą *Okrazhen sad Stara Zagora* (Stara Zagoros apygardos teismas); šis patvirtino 2018 m. birželio 15 d. pirmosios instancijos teismo sprendimą. Apeliacinis teismas nurodė, kad įrašas civilinės būklės aktų įrašų registre apima duomenų, kurie išskiria asmenį iš kitų asmenų visuomenėje ir šeimoje, kaip subjektinių teisių turėtoją, visumą. Šie duomenys, įskaitant atitinkamo asmens vardą, pavardę ir lytį, įtraukiami ir į civilinės būklės aktų ir gyventojų registrus. Fizinio asmens lytis gimus nustatoma remiantis pirminiais lyties požymiais. Pagal Bulgarijos teisę „lytis“ suprantama kaip „biologinė“, o ne „psichologinė“, be to, lyties pakeitimo sąlygos įstatyme nenustatytos. Dėl šios priežasties nėra galimybės leisti pakeisti lytį, išskyrus atvejus, kai tai būtina dėl fizinių pokyčių. Civilinės būklės aktų registravimo įstatymo nuostatos yra visiškai aiškios ir jų neįmanoma aiškinti kitaip. Tokiomis aplinkybėmis nėra pagrindo leisti pakeisti civilinės būklės aktų duomenis pareiškėjo gimimo liudijime.
- 7 K. M. H. pateikė kasacinį skundą dėl apeliacinio teismo sprendimo. *Varhoven kasatsionen sad* (Aukščiausiasis kasacinis teismas, toliau – VKS) leido pateikti kasacinį skundą dėl šių klausimų: i) ar tuo, kad bylą nagrinėjantis teismas atsisako leisti atlikti teisinį civilinės būklės aktų duomenų apie „lytį“ pakeitimą gimimo liudijime, kurio prašoma dėl transseksualumo, grįsdamas savo sprendimą tuo, kad

nėra pakeitimą reglamentuojančių teisės aktų, pažeidžiama Bulgarijos teisė; ii) ar tam, kad prašymas pakeisti iš pradžių įrašytą asmens lytį būtų patenkintas, pirma turi būti atlikta su išoriniais lyties požymiais susijusi chirurginė operacija. 2019 m. birželio 28 d. sprendimu VKS konstatavo, kad transseksualių asmenų lyties pakeitimui negali būti prieš jų valią taikoma sąlyga atlikti chirurginę kūno pakeitimo operaciją. Pagal EŽTT jurisprudenciją teisė į tai, kad būtų gerbiamas asmens privatus ir šeimos gyvenimas, apima transseksualių asmenų galimybę pakeisti savo lytį. Taigi iš valstybės reikalaujama užtikrinti, kad būtų paisoma šių teisių ir kad nebūtų nepagrįstai kišamasi į jų įgyvendinimą, nes EŽTK 8 straipsniu saugomas privatumas apima sprendimus dėl lyties, vardo ir pavardės, seksualinės orientacijos ir lytinio gyvenimo. Nepaisant to, kad nėra atitinkamos nacionalinės teisės nuostatos, pagal teisę į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą reikalaujama, kad teismas tam, kad būtų užtikrinta tinkama viešojo ir individualaus interesų pusiausvyra, kiekvienu konkrečiu atveju išnagrinėtų, ar įvykdytos materialinės teisinės lyties pakeitimo sąlygos, taikomos teisiniam civilinės būklės aktų duomenų, susijusių su lytimi, pakeitimui gimimo liudijime. VKS grąžino bylą iš naujo nagrinėti apeliaciniam teismui ir pateikė pastabų dėl naujų įrodymų rinkimo.

- 8 Iš naujo nagrinėdamas bylą *Okrazhen sad Stara Zagora* vadovavosi privalomomis VKS pastabomis. Vis dėlto apeliacinis teismas 2019 m. lapkričio 21 d. paliko galioti pirminį pirmosios instancijos teismo sprendimą, kad naujagimio lytis nustatoma gimimo momentu, remiantis pirminiais lyties požymiais – biologine jo lytimi. Nagrinėjamu atveju prašoma pakeisti asmenį individualizuojantį požymį „lytis“ dėl paties asmens vidinio savęs, kaip moteriškosios lyties asmens, suvokimo. Vis dėlto lytis yra biologinė, o ne socialinė kategorija, todėl ji priklauso ne nuo asmens pasirinkimo, o nuo anatomijos ir fiziologijos. Teismas dar kartą konstatavo, kad Bulgarijos civilinės būklės aktų registravimo įstatyme nenumatyta kitos, naujos, kitokios lyties, įskaitant vadinamąją psichologinę lytį, įrašymo gimimo liudijime procedūros. Pagal procedūrą lyties keitimas galimas tik po fizinio jos pakeitimo. Fiziologiškai asmuo yra aiškiai ir nedviprasmiškai vyriškosios lyties, nepaisant jo vidinio tapatinimosi su kita lytimi. Remiantis šiais argumentais buvo patvirtinta, kad prašymas pakeisti gimimo liudijimo duomenis apie lytį ir vardą, pavardę yra nepagrįstas.
- 9 Dėl šio apeliacinio teismo sprendimo pareiškėjas pateikė kasacinį skundą. VKS konstatavo, kad jurisprudencija yra prieštaringa, sustabdė bylos nagrinėjimą ir pasiūlė VKS Civilinių bylų skyriaus generalinei asamblėjai (toliau – CSGA) priimti aiškinamąjį sprendimą. Taigi 2023 m. vasario 20 d. buvo priimtas aiškinamasis sprendimas Nr. 2/2020. Galiausiai VKS atnaujino bylos nagrinėjimą ir leido pateikti kasacinį skundą dėl prieštaravimo Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencijai (visų pirma Sprendimui *P. / S.*, C-13/94, EU:C:1996:170) šiais teisės klausimais: a) ar fiziniai asmenys turi teisę patys nustatyti savo tapatybę, įskaitant lytinę tapatybę; b) ar teismo atsisakymas nurodyti pakeisti pareiškėjo, kuris teigia esąs transseksualus, lytį, vardą, pavardę ir asmens kodą civilinės būklės akto įrašą liudijančiame dokumente reiškia nevienodą požiūrį.

Glaustas prašymo priimti prejudicinį sprendimą pagrindimas

- 10 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nuomone, pagrindinė priežastis, dėl kurios prašymas priimti prejudicinį sprendimą būtinas, yra galimas prieštaravimas tarp teismui privalomos nacionalinės jurisprudencijos ir Sąjungos teisės.
- 11 Pirma, reikia pažymėti, kad Bulgarijos *Konstitutsionen sad* pateikė privalomą Bulgarijos Konstitucijoje vartojamos sąvokos „lytis“ išaiškinimą (2021 m. spalio 26 d. sprendimas Nr. 15). Teismas teigia, kad ši sąvoka pagal Bulgarijos Konstituciją turi būti suprantama tik biologine prasme. Šiuo klausimu siekiama išsiaiškinti ne tai, ar pripažįstama asmens teisė pačiam vienaip ar kitaip nustatyti savo lytį, o „tik valstybės pareigą paisyti apsisprendimo būti kitos nei biologinė lyties asmeniu“. Taigi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad reikia išnagrinėti, ar laikantis tokio privalomo Konstitucijos išaiškinimo užtikrinamas Sąjungos teisės reikalavimų laikymasis ir ar toks išaiškinimas yra teisinė kliūtis registruoti lyties pakeitimą.
- 12 Pagal ZSV 130 straipsnio 2 dalį aiškinamieji sprendimai yra privalomi teismams ir administracinėms institucijoms, vietos savivaldos institucijoms ir visoms administraciniams aktams priimančioms institucijoms. Šiuo klausimu reikia atsižvelgti ir į ypatingą dėmesį, kurią prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas toliau skiria 7 punkte nurodytam 2023 m. vasario 20 d. VKS CSGA aiškinamajam sprendimui Nr. 2/2020. Remiantis šiuo sprendimu, Bulgarijos objektyviojoje materialinėje teisėje nenumatyta galimybė teismui Civilinės būklės aktų registravimo įstatyme nustatyta tvarka leisti pakeisti duomenis apie lytį, vardą, pavardę ir asmens kodą pareiškėjo, kuris teigia esąs transseksualus, civilinės būklės akto įrašą liudijančiame dokumente. Bulgarijos teisės sistemoje sąvoka „lytis“ suprantama tik biologine prasme, o teismui nesuteikta teisė leisti pakeisti duomenis apie transseksualaus asmens lytį išduotuose civilinės būklės akto įrašą liudijančiuose dokumentuose. Daroma prielaida, kad *Konstitutsionen sad* sprendimo nepaisymas yra Pagrindinio įstatymo pažeidimas, nes tai turi įtakos pagrindiniams teisinės valstybės principams, kuriuos reglamentuoja Konstitucija ir nacionaliniai įstatymai. Šiuo klausimu pagal Sąjungos teisę nereikalaujama kitokios išvados, nes civilinę būklę reglamentuojančios taisyklės yra valstybių narių kompetencija, t. y. atsižvelgiama į politinėms ir konstitucinėms struktūroms būdingą nacionalinį savitumą. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas savo sprendimuose teisinį civilinės būklės ir santuokos reguliavimą palieka Sąjungos valstybių narių autonomijai. Teigiama, kad nagrinėjamu atveju viešasis interesas yra svarbesnis už transseksualaus pareiškėjo suinteresuotumą tuo, kad būtų leista pakeisti jo lytį civilinės būklės aktų įrašų registruose. Duomenų keitimas išduotuose pareiškėjo, kuris teigia esąs transseksualus, civilinės būklės akto įrašą liudijančiuose dokumentuose turi įtakos civilinei kitų asmenų, įskaitant nepilnamečius ir neveiksnius (pareiškėjo vaikai), taip pat sutuoktinį, būklei. Tai reikštų, kad asmens kilmė būtų nustatyta ne kaip gimusio iš skirtingos lyties asmenų (motinos ir tėvo), o kaip gimusio iš tos pačios lyties asmenų; pagal Bulgarijos Respublikoje galiojančius teisės aktus tai

neįmanoma. Viršesnis viešasis interesas matyti išnagrinėjus šalyje galiojančią materialinę teisę. Nei Civilinės būklės aktų registravimo įstatyme, nei jokiame kitame įstatyme nenustatyta, kokį poveikį turės pareiškėjo, kuris teigia esąs transseksualus, duomenų – lyties, vardo ir pavardės, asmens kodo, keitimas pareiškėjo vaiko civilinės būklės akto įrašą liudijantiems dokumentams, visų pirma gimimo liudijime, kuriame pareiškėjas nurodytas kaip tėvas arba motina, įrašytai vaiko kilmei. Šis pakeitimas daro poveikį kito asmens teisėms, tokio pakeitimo pasekmės vaikui aiškiai nereglamentuotos. EŽTT nėra nusprendęs, kad EŽTK 8 straipsnyje nustatytos transseksualaus asmens teisei taikomos teisinės materialinės sąlygos, pagal kurias valstybės, kuri yra Konvencijos šalis, nacionalinis teismas privalėtų leisti pakeisti lytį išduotuose civilinės būklės akto įrašą liudijančiuose dokumentuose, ir nėra nustatęs jokie pažeidimo, kuris pasireikštų tokiu valstybės pozityvių pareigų neįvykdymu.

- 13 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas remiasi ir EŽTT jurisprudencija ir primena, kad EŽTT 2020 m. liepos 9 d. Sprendime *Y. T. prieš Bulgariją* (peticijos Nr. 41701/16) ir 2022 m. rugsėjo 27 d. Sprendime *P. H. prieš Bulgariją* (peticijos Nr. 46509/20) nustatė, jog Bulgarija pažeidė EŽTK 8 straipsnį, nes valstybė neužtikrino tinkamos pusiausvyros tarp viešojo intereso ir asmeninio pareiškėjo suinteresuotumo pakeisti civilinę būklę. Šių sprendimų motyvuose EŽTT nurodė, kad nacionaliniai teismai, nors ir konstatavo, kad pareiškėjų deklaruojama lytis neatitinka jų biologinės lyties, ir atsisakė leisti pakeisti asmens tapatybės dokumentus, nes tai neatitinka viešojo intereso, nepateikė jokių argumentų dėl konkretaus viešojo intereso pobūdžio pareiškėjų teisės į jų lytinės tapatybės pripažinimą atžvilgiu.
- 14 Atsižvelgdamas į nurodytą jurisprudenciją, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pripažįsta, kad teisė į privatų ir šeimos gyvenimą iš tikrųjų apima transseksualių asmenų galimybę pakeisti lytį ir kad dėl šios aplinkybės valstybė turi užtikrinti pagarbą šioms teisėms ir užkirsti kelią nepagrįstam kišimuisi į jų įgyvendinimą. Atsižvelgiant į tai, kad EŽTK nuostatos pagal Konstituciją taikomos tiesiogiai ir yra viršesnės už Bulgarijos nacionalinę teisę, piliečiai gali jomis remtis nacionaliniuose teismuose, net jei nėra išsamių nacionalinių taisyklių.
- 15 Šiuo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad pagal Bulgarijoje taikomą objektyvią materialinę teisę, apimančią ir Sąjungos teisę, ir EŽTT jurisprudenciją, nedraudžiama keisti duomenų apie lytį, vardą, pavardę ir asmens kodą pareiškėjo, teigiančio, kad jis yra transseksualus, civilinės būklės akto įrašą liudijančiuose dokumentuose. Kyla klausimas, ar aiškinamuoju sprendimu sukuriama nacionalinė jurisprudencija, pagal kurią transseksualiems asmenims taikomos mažiau palankios sąlygos, palyginti su interseksualiais ar kitais asmenimis, kuriems teisinis lyties pakeitimas būtinas dėl medicininių priežasčių.
- 16 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad kai kurie Bulgarijos pilietybę turintys transseksualūs asmenys dar prieš priimant

aiškinamąjį sprendimą Nr. 2/2023 teismo tvarka yra pakeitę savo lytį net ir be chirurginės intervencijos ar hormoninio gydymo. Asmenų teisė pakeisti duomenis apie lytį civilinės būklės akto įrašą liudijančiuose dokumentuose jau buvo pripažinta ne viename galutiniame Bulgarijos teismų sprendime, priimtame remiantis įstatymų nuostatomis. Dėl šios priežasties reikėtų išsiaiškinti, ar atsižvelgimas į minėtą aiškinamąjį sprendimą nelemia nevienodų sąlygų taikymo ir teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimo (nes aiškinamajame sprendime iš esmės įtvirtinamas draudimas ateityje teisiškai keisti transseksualių asmenų lytį).

- 17 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo nuomone, tokia skirtinga jurisprudencija, susijusi su vienodose ar panašiose situacijose esančiais asmenimis, reiškia nevienodą požiūrį, kuris sukelia netikrumą ir dviprasmiškumą dėl atitinkamų asmenų teisinio statuso ir neigiamai veikia jų teisę gyventi turint lytį, su kuria jie tapatinasi. Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas primena, kad pagal vienodo požiūrio principą „asmenys, esantys tokioje pačioje padėtyje, teisiškai turi būti vertinami vienodai“.
- 18 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad lyties keitimas yra procesas, kuris pradžioje turėtų būti paprastesnis ir grįžtamas (nepavojingas sveikatai ir gyvybei) ir tik vėliau tapti sudėtingesnis ir negrįžtamas (keliantis pavojų sveikatai ir gyvybei). Pagal šią logiką pirma turi būti keičiamas tik vardas, pavardė ir asmens kodas, kurių pakeitimą galima atšaukti; vėliau transseksualus asmuo, tvirtai pasiryžęs ir laisva valia, gali imtis veiksmų dėl negrįžtamo chirurginių ar kitų intervencijų fizinei lyčiai pritaikyti. Transseksualaus asmens interesų paisoma, kai jis nėra verčiamas iš pradžių patirti rizikingą biologinį poveikį ir negrįžtamas chirurgines intervencijas kaip sąlygą tam, kad vėliau galėtų pakeisti savo lytį, kaip civilinę būklę.
- 19 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo nuomone, taip pat reikia išsiaiškinti, ar draudimu teisiškai pakeisti gimimo liudijimo duomenis nepažeidžiami SESV 8 straipsnyje ir 21 straipsnyje įtvirtinti Sąjungos piliečių lygybės ir teisės laisvai judėti principai, dar kartą patvirtinti Chartijos 7 straipsnyje ir EŽTK 8 straipsnyje, nes suinteresuotieji asmenys negali įrodyti savo tapatybės asmens tapatybės dokumentais, kuriuose jie nurodyti kaip kitos lyties asmenys.
- 20 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad šiomis aplinkybėmis, taip pat atsižvelgiant į tai, kad lytis yra civilinės būklės elementas, reikia, kad Teisingumo Teismas įvertintų, ar Bulgarijos teismas pagal Sąjungos teisę privalo pripažinti kitoje valstybėje narėje atliktą Bulgarijos piliečio lyties pakeitimą, nurodydamas jį įregistruoti atitinkamuose registruose. Priešingu atveju susidarytų situacija, kad skirtingose valstybėse narėse galėtų būti registruotas tas pats, bet ne tos pačios lyties asmuo.
- 21 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo nuomone, dviprasmiškumą, susijusį su šiais bylos išsprendimui svarbiais klausimais, galima pašalinti tik privalomu prejudiciniuose klausimuose nurodytų Sąjungos teisės

nuostatų išaiškinimu; Europos Sąjungos Teisingumo Teismas vienintelis turi jurisdikciją pateikti šį išaiškinimą.

DARBINIS VERTINMAS